

Alan G. Jamieson

Cuprins

CREDINȚA PRIN SABIE

Scurtă istorie a conflictului
dintre creștini și musulmani

Traducere: Andra Ramona Dodiță

NICULESCU

Cuprins

<i>Lista hărților</i>	7
Capitolul 1	
Prezentarea celui mai lung război	9
Capitolul 2	
Cuceririle arabe, 632-750	18
Capitolul 3	
Sfidarea bizantină, 750-1000	35
Capitolul 4	
Ascensiunea Apusului: înaintări creștine în secolul al XI-lea	51
Capitolul 5	
Reacția musulmanilor: victorie în statele cruciate, înfrângere în Spania, 1100-1300	71
Capitolul 6	
Ascensiunea turcilor otomani, 1300-1500	94
Capitolul 7	
Provocarea otomană: secolul al XVI-lea	115

Capitolul 8

Creșterea și descreșterea Imperiului Otoman, 1600-1815.....	138
--	------------

Capitolul 9

Triumful Vestului, 1815-1918	164
---	------------

Capitolul 10

Eliberarea, 1918-1979.....	190
-----------------------------------	------------

Capitolul 11

Provocând America, 1979-2005	221
---	------------

Capitolul 12

Războaiele post-11 Septembrie (până în 2015)	252
---	------------

Capitolul 13

Concluzie: Un nou conflict?.....	275
---	------------

<i>Glosar al numelor actualizate de localități</i>	<i>285</i>
--	------------

<i>Cronologie.....</i>	<i>287</i>
------------------------	------------

<i>Mulțumiri.....</i>	<i>295</i>
-----------------------	------------

<i>Bibliografie selectivă</i>	<i>297</i>
-------------------------------------	------------

1

PREZENTAREA CELUI MAI LUNG RĂZBOI

Fusese o zi lungă pentru primarul arab al Ierusalimului, Hussein Selim al-Husaini. Imediat ce forțele otomane au părăsit Ierusalimul, primarul a împrumutat o pânză albă de la un misionar american și a pornit în dimineața zilei de 9 decembrie 1917 să predea orașul sfânt a trei dintre religiile lumii, iudaismul, creștinismul și islamul, forțelor armatei britanice care se apropiau. Mai întâi a dat de doi bucătari din armată care nimeriseră în Ierusalim în căutare de apă, dar care nu s-au simțit competenți să-și asume responsabilitatea capitulării. Mai departe, primarul a întâlnit doi sergenți de infanterie care patrulau pe drumul Lifta-Ierusalim. Și aceștia au refuzat onoarea, însă s-au fotografiat cu primarul și cu grupul său. Într-un final, înainte ca ziua să se sfârșească, primarul și-a croit drum prin structura de comandă britanică, până a ajuns la generalul-maior J.S.M. Shea din Divizia 60 (londoneză), care era pregătit să accepte capitularea orașului în numele generalului Sir Edmund Allenby, comandatul britanic suprem.

Allenby și-a făcut intrarea oficială în Ierusalim prin poarta Jaffa, la amiază, pe 11 decembrie 1917. Pentru a-și arăta respectul, generalul a descălecat înainte să intre în Orașul Sfânt. În proclamația adresată locuitorilor „Ierusalimului cel binecuvântat”, Allenby a clarificat că va respecta și proteja locurile sfinte ale tuturor celor trei religii care considerau orașul sacru. Prim-ministrul David Lloyd George îi ceruse lui Allenby să captureze

Ierusalimul drept cadou de Crăciun pentru poporul britanic. Acesta a dus la îndeplinire ordinul cu două săptămâni înainte de termen și fără ca vreo clădire sacră să fi fost afectată.

Generalul Allenby a fost primul cuceritor creștin al Ierusalimului de după 1099, când orașul a fost luat cu asalt de primii cruciați care i-au masacrat pe locuitorii musulmani și evrei. Cu tact, Allenby a evitat să facă vreo referire la Cruciade în proclamația sa adresată locuitorilor Ierusalimului, relatările din presă despre succesul lui nefiind la fel de reținute. Propaganda britanică se străduia să facă mult caz pe tema capturării orașului de la turci la sfârșitul anului 1917, însă populațiile aliate erau în mare măsură neimpresionate. Ilustrarea Cruciadelor nu putea schimba realitățile unui an nefast pentru cauza aliată, cu evenimente precum răscoalele armatei franceze, masacrul trupelor britanice în noroiul de la Passchendaele, ieșirea Rusiei din război și înfrângerea Italiei la Caporetto. Anul 1918 a venit cu și mai multe crize pentru ca, în final, cauza aliată să iasă învingătoare. În toamna anului 1918, rezistența turcă din Orientul Mijlociu a cedat, încheindu-se un armistițiu. Forțele Aliate au cucerit Constantinopolul, pe care creștinii îl pierduseră în 1453, în timp ce Imperiul Otoman, cel mai puternic adversar musulman al Europei creștine era la pământ. Când Turcia s-a refăcut, în 1919, sub conducerea lui Mustafa Kemal (Ataturk), avea să fie un stat foarte diferit, devotat secularismului, modernizării și altor aspecte ale occidentalizării.

Turcii au pierdut părțile arabe ale imperiului lor. În ciuda promisiunilor de independență pe care britanicii le făcuseră arabilor, teritoriile acestora au fost împărțite între francezi și britanici. Franța avea să primească Siria, însă localnicii arabi l-au declarat pe prințul Faisal rege al Siriei în martie 1920. Patru luni mai târziu, ignorând rezistența arabă, trupele franceze sub comanda generalului Henri Gouraud l-au expulzat pe Faisal din capitala Siriei, Damasc. Britanicii îl vor numi, ulterior, rege al Irakului. Generalul Gouraud, care își pierduse un braț în lupta cu turcii de la Gallipoli

din 1915, avea să se dovedească mai puțin abil decât generalul Allenby. Imediat ce Damascul a intrat sub controlul său, Gouraud s-a dus la mormântul lui Saladin, probabil cel mai de seamă erou musulman din lunga istorie a conflictului dintre creștinism și islam, declarând cu îndrăzneală: „Saladin, ne-am întors. Prezența mea aici marchează biruința crucii asupra semilunii!”

În Franța, amintirea rolului major jucat de această țară în Cruciade nu a fost uitată niciodată, așa cum infatuarea lui Gouraud reflectă, în egală măsură, opinia creștinilor din multe țări. Pentru aceștia, victoria forțelor aliate asupra Imperiului Otoman reprezenta victoria creștinismului asupra islamului, punând punct probabil celui mai lung conflict din istoria omenirii. Timp de aproape 1300 de ani, creștinii și musulmanii au dus războaie dese și dure, din care musulmanii au ieșit victorioși de mai multe ori decât creștinii. Cu toate acestea, începând cu secolul al XVII-lea, puterea Europei creștine a crescut într-un mod impresionant. Odată cu împărțirea Imperiului Otoman după victoria aliată din 1918, puține au fost statele musulmane care nu făceau parte din unul dintre imperiile coloniale europene. Triumful creștinilor părea total. Cu toate acestea, sursele de putere care i-au ajutat pe creștini să obțină victoria au subminat, de asemenea, ideea că acest succes era bazat pe un angajament religios. Puterea economică și militară superioară a Occidentului creștin se datora revoluției științifice din secolul al XVII-lea, spiritului secular al cunoașterii caracteristic Iluminismului secolului al XVIII-lea și, mai cu seamă, Revoluției industriale din secolul al XIX-lea. Nu este exclus ca religia creștină să fi contribuit la crearea condițiilor care au dat naștere la aceste schimbări revoluționare, însă implicațiile mai largi ale acestor schimbări puneau sub semnul întrebării toate formele de credință religioasă, inclusiv cele islamice și creștine.

Distrugerea Imperiului Otoman la sfârșitul Primului Război Mondial a pus capăt luptei dintre creștini și musulmani bazate pe rivalitatea religioasă, ceea ce nu însemna, însă, că un nou tip de

luptă care să ducă mai departe conflictul dintre cele două părți nu putea să izbucnească. Musulmanii au fost principalele victime ale imperialismului european, urmând ca între 1920 și 1970 să lupte, cu succes, pentru a se elibera de această dominație străină. Însă natura conflictului s-a schimbat, elementele de factură religioasă fiind din ce în ce mai puțin importante pentru ambele părți. Occidentul creștin a devenit din ce în ce mai secular, în vreme ce mișcările de rezistență musulmane considerau doctrine importate, precum naționalismul și socialismul, ca fiind mai importante decât identitatea religioasă.

Cel de-al Doilea Război Mondial a confirmat că state europene precum Anglia și Franța nu mai erau puteri mondiale, rolul de lider al Occidentului fiind preluat de Statele Unite ale Americii. Cu excepția unor scurte războaie cu pirații berberi și a ciocnirilor cu rebeli musulmani în Filipine, SUA au avut puține conflicte serioase cu lumea islamică, de unde și acceptarea dominației americane în țările musulmane. Cu toate acestea, evoluțiile din Orientul Mijlociu au convins SUA să joace un rol activ în lumea islamică. Necesitatea de a apăra uriașele rezerve de petrol găsite în regiune de rivali precum Uniunea Sovietică au făcut intervenția americană greu de evitat.

Pe lângă aceasta, schimbările din relația dintre musulmani și evrei a adăugat un alt element de instabilitate în regiune. Timp de secole, evreii persecutați de creștini au găsit refugiu în teritoriile islamului, în timp ce în conflictul dintre creștini și musulmani, aceștia au ținut, aproape întotdeauna, partea musulmanilor. După crearea Israelului în 1948, evreii și musulmanii au început să se urască din ce în ce mai profund, mulți arabi văzând în noul stat o colonie occidentală implantată în mijlocul lor, o versiune modernă a statelor creștine întemeiate pentru o perioadă de către cruciați. Statele Unite au susținut Israelul, fapt ce le-a determinat pe unele țări arabe să ceară ajutorul Uniunii Sovietice.

Cu toată susținerea sovietică, statele arabe nu au învins Israelul, iar eșecurile lor repetate i-au determinat pe mulți dintre musulmani să nu mai creadă în naționalismul secular. Unii au ajuns să creadă că eșecul arab nu se datora cunoașterii și întrebuițării deficitare a modernizării occidentale, ci renunțării la credințele tradiționale islamice. Astfel, doar reîntoarcerea la acestea, idee susținută de fundamentalistii islamici, putea ajuta țările musulmane să țină piept Occidentului și interpușilor săi. Fundamentalistii nu urau atât creștinismul Occidentului, care oricum se afla în declin de secole, cât urau secularismul. Pentru aceștia, Occidentul capitalist era la fel de ateu ca blocul comunisto-sovietic. După revoluția din 1979 din Iran, când șahul prooccidental a fost îndepărtat de la putere și înlocuit de un guvern islamic, fundamentalismul de factură islamică a devenit o forță majoră în lumea musulmană.

Statele Unite s-au bucurat să susțină înflăcărarea musulmanilor îndreptată împotriva dușmanului său din Războiul Rece, Uniunea Sovietică, după ce acesta a invadat Afganistanului la sfârșitul anului 1979. Cu toate acestea, luptele de gherilă care au urmat vreme de 10 ani nu s-au încheiat doar cu înfrângerea sovieticilor, acestea ducând și la crearea unei excepționale organizații militare islamice cu legături internaționale. După căderea Uniunii Sovietice între anii 1989-1991, unii fundamentalisti islamici au văzut în acest eveniment urmarea firească a eforturilor depuse în Afganistan. După înlăturarea uneia dintre superputerile necredincioase, aceștia au crezut că vor putea să o supună și pe cealaltă rămasă, Statele Unite. Mai mult decât atât, ostilitatea față de americani a crescut după ce primul Război din Golf a adus pentru prima oară în Orientul Mijlociu garnizoane americane de mari dimensiuni. Atacurile teroriste asupra americanilor s-au înmulțit, iar unii observatori din Statele Unite au afirmat că amenințarea reprezentată de comunismul sovietic la adresa Occidentului fusese înlocuită acum de fundamentalismul islamic. Cu toate acestea, se

pare că în anii 1990, terorismul islamic nu era o amenințare cu mult mai mare la adresa păcii internaționale decât alte forme de terorism care se răspândiseră în lume începând din anii 1960. Apoi au urmat evenimentele din 11 septembrie 2001.

În acea dimineață în care teroriști islamici au deturnat avioane cu care au intrat, apoi, în World Trade Center din New York și în Pentagonul aflat în capitala Washington, părea că lupta dintre creștini și musulmani s-a reaprins, doar că de data aceasta la o scară nouă și mai mare. Comentatorii occidentali au rămas consternați când cel bănuیت că ar fi pus la cale atrocitățile, Osama bin Laden, a făcut revendicări care făceau trimitere la izgonirea musulmanilor din vechea Andaluzie (actuala Spanie și Portugalia). Părea firesc, însă, ca liderii americani să vorbească despre cruciade și să-l invoce pe Dumnezeu creștin ca să legitimizeze războiul împotriva terorismului. Ambele părți făceau referire la acel conflict din trecut pentru a-și motiva poziția.

America a ripostat după 11 septembrie invadând Afganistanul la sfârșitul anului 2001 și determinându-l pe Osama bin Laden să se ascundă în Pakistan. În cele ce au urmat, în loc să se concentreze pe bin Laden, SUA au hotărât să invadeze Irakul în 2003, sub pretextul că Saddam Hussein, conducătorul țării, ar avea arme de distrugere în masă care ar putea să cadă în mâini teroriste. Nu după mult timp, Irakul a fost cucerit, iar conducătorul său, eliminat de la putere. Atacurile militare americane convenționale asupra Afganistanului și Irakului păreau să fi fost victorii rapide, însă pătrunderea armatelor occidentale în inima lumii islamice nu a făcut decât să alimenteze conflictul dintre militanții islamici și Occident.

Gherilele musulmane de rezistență atât din Afganistan, cât și din Irak au slăbit rezistența SUA și a aliaților săi. În Irak, americanii au reușit să reducă violența la un nivel acceptabil până în 2009, astfel că, la sfârșitul lui 2011, și-au retras forțele militare din țară. După o luptă intensă în Afganistan, conflictul părea să se

aplaneze, astfel încât prezența militară străină a fost redusă considerabil până în 2014. Cu toate acestea, așa-numita *Primăvară arabă* din 2011, când populația musulmană s-a răsculat împotriva conducătorilor musulmani autocrați din diferite țări, a generat o stare de tensiune generalizată, care a permis renașterea grupărilor teroriste de factură islamică care, la rândul lor, i-a făcut pe insurgenți să se întoarcă nu numai împotriva guvernelor lor, ci și împotriva Occidentului. Cel mai de succes grup de acest tip se autointitulează Statul Islamic, dar este cunoscut și ca ISIS sau ISIL, precum și ca Daesh. Acronimul ISIS – Islamic State of Iraq and Syria (Statul Islamic în Irak și Siria) – rezumă realizările acesteia. Gruparea și-a creat propriul stat ocupând teritorii din estul Siriei și vestul Irakului și s-a asociat cu grupări din alte țări, mai cu seamă din Afganistan, Libia și Egipt. Provocarea reprezentată de ISIS a readus în Irak trupe americane și străine, împiedicând retragerea completă a acestora din Afganistan. În prezent, Occidentul încearcă să oprească ISIS prin campanii aeriene, însă o formă de acțiune militară pe teren pare din ce în ce mai probabilă pentru eliminarea grupării teroriste.

Reînnoirea conflictului dintre Occident și părți ale lumii musulmane pare să se plaseze în continuarea marii confruntări religioase dintre creștini și musulmani de dinainte de 1918, așa cum sunt și suficiente aspecte care o disting de aceasta. Printre acestea se numără creșterea prezenței musulmane în țările din Vest.

În aproape întreaga istorie a conflictului dintre creștini și musulmani, lumea islamică a găzduit populații mari de creștini și evrei, însă puțini musulmani au trăit în țări creștine. Astăzi, situația este foarte diferită. În statele musulmane au rămas puțin evrei, majoritatea acestora mutându-se în Israel, în timp ce micile comunități creștine din țări islamice, precum Irak, fie au fost distruse, fie au fost scoase din zona de conflict. Doar mărimea semnificativă le-a permis comunităților creștine din Liban (maroniții) și Egipt

(coptii) să supraviețuiască ostilității musulmanilor, cu toate că și aceștia se află sub presiuni din ce în ce mai mari.

În timp ce evreii și creștinii au dispărut de pe pământurile islamice, populația musulmană din Vest a crescut. Acesta este, în mare măsură, un fenomen european, întrucât musulmanii constituie doar o mică parte din populația Americii de Nord (SUA și Canada). Populația musulmană numeroasă care a trăit în Peninsula Iberică timp de secole a dispărut de mult (musulmanii abia dacă reprezintă 2% din populația Spaniei), însă cea rămasă în Balcani după retragerea Imperiului Otoman este încă însemnată numeric. Albania și Kosovo sunt singurele țări majoritar islamice din Europa, în vreme ce atât în Bosnia, cât și în Macedonia musulmanii vor reprezenta, în curând, jumătate din populația țării. Cu toate acestea, cea mai semnificativă schimbare din Europa nu se datorează supraviețuirii populațiilor musulmane în Balcani. Adevărata noutate este creșterea constantă a populației musulmane din țările Europei de Vest. Musulmanii formează, în prezent, aproximativ 10% din populația Franței, în timp ce în țări precum Germania, Olanda și Marea Britanie, aceștia numără 5% din totalul populației. Influxul de refugiați musulmani în Europa, în anul 2015, nu poate decât să mărească aceste populații musulmane, în special în Germania, Austria și Suedia, care au acordat cele mai multe locuri de azil refugiaților sirieni. Rămâne de văzut ce impact va avea creșterea populațiilor musulmane asupra politicilor guvernelor europene față de lumea islamică.

Scopul acestei cărți este acela de a rezuma parcursul conflictului dintre creștini și musulmani de-a lungul secolelor, arătând cum a evoluat în timp cea mai îndelungată luptă. În mod firesc, creștinii și musulmanii nu s-au aflat tot timpul în conflict, cele două comunități trăind și perioade de pace atunci când schimburile comerciale și culturale le aduceau împreună. Cu toate acestea, ideologia războiului sfânt s-a dezvoltat și a persistat de-a lungul anilor, de ambele părți. Vom acoperi atât perioada de război sfânt

cuprinsă între moartea profetului Mahomed, în 632, și căderea Imperiului Otoman, în 1918, cât și lupta împotriva imperialismului occidental din perioada 1929-1970 sau intensificarea ostilităților dintre Statele Unite și fundamentalismul islamic începând cu 1970. După atrocitățile din 11 septembrie 2001, reușita invaziilor din Afganistan, în 2001, și Irak, în 2003, părea să promită o victorie rapidă pentru SUA și aliații acestora, însă rezistența militantismului islamic în țările respective și nu numai – și mai ales emergența ISIS – pare să promită că acest conflict, în noua sa formă, va continua și în anii următori.